

واکاوی نقش هنرهای عمومی در موفقیت فضای شهری میدان نقش جهان اصفهان

دکتر پویان شهابیان*، مهندس ریحانه حقیقی**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۰۴/۰۵

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۱/۰۸/۰۶

چکیده

در رابطه با میدان نقش جهان به عنوان یکی از فضاهای شهری پژوهش‌های گوناگونی صورت پذیرفته، اما آنچه در این پژوهش مورد توجه و بررسی خاص قرار گرفته است، شناسایی نقش هنرهای عمومی در موفقیت این فضای شهری است. در ابتدا معرفی انواع هنرهای عمومی از یک سو و شناسایی عوامل زمینه ساز موفقیت فضاهای شهری از سوی دیگر و نحوه ارتباط این دو با یکدیگر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و بدین ترتیب نقش مثبت به کارگیری هنرهای عمومی در بهبود و موفقیت فضاهای شهری شده است. در ادامه ضمن بررسی انواع هنرهای عمومی که در گذشته در این میدان وجود داشته و همچنین آنهایی که امروزه نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد، به سنجش نظرات استفاده‌کنندگان این فضای شهری در رابطه با میزان علاقه‌مندی آنها به حضور و یا استمرار هنرهای عمومی در میدان نقش جهان با استفاده از پرسش‌نامه پرداخته شده است.

واژه‌های کلیدی

هنر عمومی، فضای شهری موفق، میدان نقش جهان

* استادیار گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران. (مسئول مکاتبات)

Email: shahabian@iauctb.ac.ir

Email: reyhan.haghighi2010@yahoo.com

** کارشناسی ارشد طراحی شهری دانشگاه هنر، تهران، ایران.

مقدمه

پرداخته می‌شود. پس از آن با توجه به مدل مفهومی به‌دست آمده پرسش‌نامه‌ای تهیه شده و از جامعه آماری مورد نظر پرسش قرار گرفته است، اصلاحات به‌دست آمده از این پرسشگری از طریق نرم افزار SPSS تحلیل قرار گرفت و در نهایت به راهبردهایی در جهت هرچه موفق‌تر شدن میدان نقش جهان دست یافت.

روش تحقیق

پژوهش پیش رو بر این فرض استوار است که میدان نقش جهان اصفهان در زمره فضاهای شهری موفق اصفهان و ایران به‌شمار می‌رود. از این رو با در نظر گرفتن این پیش فرض در پی آن است که از بطن و متن مقوله هنر عمومی به علت‌یابی این مهم بپردازد. بدین ترتیب به موازات آنکه می‌توان پژوهش حاضر را در زمره نوشتارهای دویپایه (دویپایه گوناگون در مبانی نظری) پنداشت؛ روش جمع‌آوری داده‌های نوشتار را می‌توان ترکیبی از روش کتابخانه‌ای و پیمایشی (پرسش‌نامه) دانست. بدین منظور در بخش نخست به بررسی ادبیات مرتبط با هنرهای عمومی و شناسایی اثرات مثبت هنرها در فضای شهری موفق می‌پردازد و در ادامه به بررسی تاریخی، کتابخانه‌ای میدان نقش جهان و جایگاه هنرهای عمومی در آن است. پس از آن مدل مفهومی و چارچوب به‌دست آمده را در قالب پرسش‌هایی ساختارمند کرده و از جامعه آماری مورد نظر پرسش قرار داده است. در این راستا در ابتدا باید برآورد معینی از حجم نمونه که در تعیین میزان اطمینان و قابلیت تعمیم‌پذیری نتایج مؤثر است، صورت پذیرد. از آنجا که حجم نمونه و فاصله اطمینان پاسخها فرایندی رفت و برگشتی هستند (به عبارتی با داشتن یکی می‌توان، عامل دیگر را به‌دست آورد)، در پژوهش حاضر با تعداد ۱۶۰ پرسش‌نامه، فاصله اطمینان پاسخها محاسبه شد. از رابطه ۱ برای برآورد تعداد نمونه استفاده شده است.

$$n = \frac{2^2 * z_{\alpha/2} * \sigma^2}{spd^2}$$

رابطه ۱. برآورد تعداد نمونه

که در آن سیگما انحراف معیار نمونه و spd کوچکترین اختلاف بین یک زوج از میانگین‌ها است. در این پژوهش spd برابر ۰/۱۲ و واریانس برابر ۰/۳۰۲۵ در نظر گرفته شده است. لذا برای $n=160$ مقدار Z

رابطه ۲. حل رابطه یک با استفاده از داده‌ها

$$z_{\alpha/2}^2 = \frac{160 * 0.0144}{4 * 0.3025} = 1.904 \Rightarrow z_{\alpha/2} = 1.38$$

در نتیجه مقدار سطح اطمینان برابر ۹۱/۴۶٪ است.

مقوله «هنر عمومی»^۱ یا به بیانی دیگر «هنر پاپ»^۲، «هنر توده»، «هنر مردم وار» از جمله جنبش‌های هنر قرن بیستم و دستاوردهای این برهه از تاریخ به‌شمار می‌رود. این واژه نخستین بار توسط همیلتن^۳ و جان مک‌هله^۴ پا به عرصه هنر گذارد. همیلتن هنر عمومی را با تعبیری همچون، هنر جوان، ارزان، مردمی، فانی، مصرف‌گرا، کنایه‌آمیز، شهوات‌انگیز و فریبنده تبیین می‌کند (Pop Art portraits, 2007). بدین ترتیب می‌توان آبخور فکری این جنبش را در دهه ۶۰ انگلستان و دست‌مایه هنرمندان، فرهنگ مردمی، تولیدات انبوه، تبلیغات محیطی و تصویری دانست. این گونه‌ی هنری به مثابه جلوه‌ای از هنر برخاسته از بطن و متن و بافت هر جامعه و مردم آن در پی آن است تا دگرپاره هنر را با زندگی جاری مردم در هم آمیخته و زیبایی‌شناختی را در بستر زندگی آنان وارد نماید. این‌گونه هنری در پی آن است تا با بیانی ساده و بی‌آلایش، چشمان مردم را رو به سوی خود خیره سازد، جذابیت زندگی شهری را افزون گرداند.

می‌توان نمود بهره‌گیری از چنین هنری را از دیرباز در فضاهای شهری ایران زمین مشاهده کرد. هرچند این دست‌نمودها در ایران به‌گونه‌ای بومی و گره‌خورده با فرهنگ و بافت هر شهر و هر اقلیم در زمان خودش نمایان شده‌اند. گذر زمان و تغییر و تبدیلات صورت گرفته حضور چنین جلوه‌های هنری را در عرصه شهری کم‌رنگ نموده و جلوه‌های دگر بر آن زده است. از جمله شهرهایی که برخی از فضاهای شهری خود را به طور فعال و پویا حفظ نموده می‌توان به شهر اصفهان اشاره کرد. میدان نقش جهان اصفهان نه تنها در زمره فضاهای شهری به جا مانده از دوران گذشته این شهر است؛ بلکه به نظر می‌آید به مثابه فضای شهری موفق در سطح کشور زبان زد است. بررسی سفرنامه‌های موجود از جهانگردانی همچون ژان شاردن و همچنین اثرات به‌جای مانده در میدان مانند میل‌های چوگان نشانی از حضور هنرهای عمومی از دیرباز در این میدان است. در گذشته این میدان مملو از افرادی بوده است که برای تماشای بازی‌های دسته جمعی و یا چراغانی‌هایی که برای خوشامدگویی به شاه عباس در سردر بازار قیصریه قرار می‌گرفت به میدان می‌آمدند و ساعاتی را در آنجا می‌گذراندند. از این رو در این مقاله تأثیر وجودی هنرهای عمومی در میزان موفقیت این فضای شهری مورد بررسی قرار گرفته است.

در این راستا ابتدا در بخش پیشینه موضوع به صورت جداگانه به بررسی معانی و مفاهیم دو مقوله فضای شهری موفق و نقش هنرهای عمومی پرداخته شده و پس از آن به فصل مشترک آنها و نقش هنر عمومی به مثابه راهکاری در راستای موفقیت فضاهای شهری

شهری بایستی امکان ایجاد ارتباطات اجتماعی و فرهنگی را نیز فراهم آورند (کرمونا و همکاران، ۱۳۸۸).

همچنین کر^۷ عوامل مؤثر بر حضور مردم در فضاهای شهری را در پنج عامل راحتی، آسایش، دلمشغولی غیرفعال، دل مشغولی فعال و کشف می‌داند. وی هریک از موارد یاد شده را به صورت زیر تبیین می‌نماید (Carr, 1990):

راحتی^۸: نیاز اولیه و پایه در یک فضا است نیاز به خوردن، نوشیدن، سرپناه و یا مکانی برای استراحت، تمامی این موارد مستلزم راحتی در فضا است. راحتی در فضا از طریق دسترسی به برخی شاخص‌های محیطی مانند نور خورشید و یا وجود محلی راحت و مناسب برای نشستن صورت می‌پذیرد.

آسایش^۹: وجه تمایز آسایش با راحتی در دارا بودن میزان آزادی شخص در فضا تعریف می‌شود. به گونه‌ای که می‌توان احساس راحتی روحی را به مثابه پیش‌نیازی برای آسایش در نظر گرفت.

دل مشغولی غیرفعال^{۱۰}: محیط پیرامون آدمی یارای آن را دارد که به گونه‌ای متفاوت و بدون درگیر ساختن مستقیم شخص احساس آرامش را در وی ایجاد نماید. این ویژگی در برگزیده علاقه، مشاهده و لذت بردن بوده و از تماشای صحنه‌ای گذرا منتج می‌گردد. این گونه برخورد، به صورت غیرمستقیم رخ می‌دهد؛ چرا که صرفاً تماشاگر بودن به صحبت کردن و فعالیت در فضا ارجحیت دارد.

دل مشغولی فعال^{۱۱}: این کنش، حاصل تجربه مستقیم مکان و مردم حاضر در آن است. این تجربه گستره متنوعی را دارا است. برخی از افراد از دیدن سایرین احساس خشنودی می‌کنند. این در حالی است که برخی دیگر تمایل به برقراری ارتباط مستقیم‌تری دارند.

کشف^{۱۲}: از منظر کر مفهوم کشف به عنوان خلق فضاها و منظره‌های متنوع، فعالیت‌های گوناگون با هدف تأمین جاذبه‌ها و تجارب گوناگون و ایجاد پویایی در بازدیدکننده‌گان فضا تعریف و تبیین می‌شود. مقوله کشف با مفاهیم تغییر و تنوع در پیوند است. این مقوله میان مسائل روزمره و یکنواخت، گسست ایجاد کرده حس دور از انتظار و ناگهانی بودن را در بردارد.

همچنین پروژه فضاهای عمومی^{۱۳} (PPS) چهار عنصر کلیدی (دسترسی، راحتی و تصویر ذهنی، کاربری و فعالیت، اجتماع پذیری) را به مثابه عناصر کلیدی یک مکان موفق این چنین بر می‌شمارد (PPS, 2000, 17").

دسترسی^{۱۴}: این کیفیت در زمینه چگونگی پیوند کالبدی و دیداری فضا با محیط پیرامون خود می‌باشد. یک فضای عمومی موفق قابل رؤیت و دسترسی به فضا و اطراف آن امکان پذیر است. عناصر کالبدی بر میزان دسترسی و قابلیت ادراک فضا مؤثر هستند.

با توجه به حجم نمونه تعداد ۱۶۰ پرسش‌نامه مورد نظر به صورت تصادفی میان افراد حاضر (گردشگران و افراد بومی با سن و جنس گوناگون) در میدان نقش جهان اصفهان توزیع شد. اطلاعات به‌دست آمده از این پرسشگری از طریق نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار می‌گیرد. با توجه به موارد یاد شده می‌توان نوشتار حاضر را در زمره پژوهش‌های توسعه‌ای، با روش تحقیق کیفی-کمی و رویکرد توصیفی-تحلیلی جای داد.

پیشینه موضوع

مفهوم موفقیت در فضاهای شهری

از نظر ویلیام وایت رفتار مردم در فضاهای شهری به‌صورتی عجیب و غیر قابل پیش بینی است و آنچه بیش از هر عامل دیگری مردم را به‌خود جذب می‌نماید حضور سایر افراد در فضا می‌باشد (کاشانی‌جو، ۱۳۸۹). به باور گل^{۱۵} جذابیت یک شهر را می‌توان با توجه به انبوه مردمی که در فضای همگانی آن گرد می‌آیند و وقت خود را در آنجا سپری می‌کنند، مورد سنجش قرار داد (پاکزاد، ۱۳۸۶). وی بر این باور است که فعالیت در جایی رخ می‌دهد که پیشتر در آن رخدادی به وقوع پیوسته باشد. چرا که معمولاً در فضایی که در آن فعالیتی جریان ندارد، فعالیتی تازه روی نمی‌دهد. بر این اساس او فعالیت‌های افراد در فضاهای شهری را به سه دسته: فعالیت‌های ضروری، فعالیت‌های گزینشی و فعالیت‌های اجتماعی تقسیم می‌نماید. از منظر گل فعالیت‌های ضروری جنبه اجبار داشته و به دور از کیفیت محیط رخ می‌دهند. این در حالی است که فعالیت‌های گزینشی به صورت ارادی و به خواست خود مردم صورت می‌پذیرد. آنها در چنین فعالیت‌هایی مشارکت داشته و میزان این مشارکت به میزان برانگیزاندگی فعالیت وابسته است. همچنین، فعالیت‌های اجتماعی آن دسته از کنش‌ها هستند که تنها در حضور جمع شکل می‌گیرند. این دسته کنش‌ها، دستاورد کیفیت و مدت زمان رخ دادن دو گونه فعالیت پیشین هستند. در مورد فعالیت‌های اجتماعی بیش از آنکه بتوان کیفیت محیط را انگیزه شکل‌گیری فعالیت دانست؛ می‌توان آن را به مثابه بستر سازی برای انجام آن در نظر گرفت (گل، ۱۳۸۷). با توجه به دسته‌بندی فعالیت‌ها از سوی گل فعالیت‌های گزینشی زمینه ساز فعالیت‌های اجتماعی هستند و فعالیت‌های گزینشی در فضایی با کیفیت پایین انجام نمی‌شوند. یکی از عوامل شناسایی فضا به عنوان فضایی موفق امکان انجام فعالیت‌های اجتماعی در آن است.

مونگمیری^{۱۶} نکته کلیدی در موفقیت فضای شهری را در وجود یک «مبنای تعادل» شناسایی می‌کند. بدون حضور فعالیت‌های اقتصادی در سطوح و لایه‌های مختلف نمی‌توان فضای موفق شهری ایجاد نمود و از آنجا که تبادل فقط در فعالیت‌های تجاری خلاصه نمی‌شوند، فضای

راحتی و تصویر ذهنی^{۱۵}: راحت بودن و داشتن سیمای مطلوب کلید موفقیت یک مکان به شمار می‌رود. در شکل‌گیری چنین تصویر مطلوبی، درک امنیت، پاکیزگی، بافت ساختمان‌های مجاور و شخصیت مکان، در درجه نخست قرار دارد. لازم به یادآوری است که اهمیت والای حق انتخاب مردم در امکان نشستن در موقعیت‌های دلخواهشان از نکاتی است که غالباً نادیده انگاشته می‌شود.

کاربری‌ها و فعالیت‌ها^{۱۶}: فعالیت‌های جاری در یک مکان بنیان اصلی مکان را شکل داده و دلیل حضور مردم در مکان را فراهم می‌آورد. در حقیقت این فعالیت‌ها هستند که به فضا ویژگی‌های بی‌مثال و یگانه‌ای می‌بخشند.

اجتماع پذیری^{۱۷}: دستیابی به فضایی با کیفیت اجتماع پذیری بسیار دشوار است؛ این در حالی است که دستیابی به چنین فضایی، مکانی به دور از هرگونه ناخوشایندی و اشتباه رابه همراه دارد. آن هنگام که مردم با دوستانشان خود ملاقات می‌کنند و جویای احوال همسایگان‌شان می‌شوند؛ در رویارویی با افراد ناآشنا احساس راحتی می‌کنند؛ حسی به مراتب ژرف‌تر از مکان و هم‌پیوندی با اجتماع و جامعه خود به دست می‌آورند.

پایمر^{۱۸} عوامل مؤثر بر یک مکان عمومی موفق را این چنین معرفی می‌نماید: موقعیت مکان، اندازه مکان، برنامه مکان و طرح مکان (خستو و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۹).

بر مبنای مباحث یادشده، به نظر می‌آید که مکان‌های موفق، زنده‌تر و به مراتب پویاتر تجربه می‌شوند. جیکوبز^{۱۹} رمز این موفقیت را در حضور مردم دانسته و بر این باور است که با تشویق مردم به حضور در عرصه خیابان، تحرک و زندگی در آن جریان می‌یابد. فضاهای شهری موفق با حضور مردم شخصیت می‌یابند و از این طریق شخصیت این‌گونه فضاها تقویت می‌گردد (کرمونا و همکاران، ۱۳۸۸).

نقش هنر عمومی در ایجاد فضاهای شهری موفق

یکی از ویژگی‌های هنر عمومی آن است که رنگ و بوی انسانی‌تری به محیط شهری می‌بخشد. هنر عمومی می‌تواند کانونی برای شکل‌گیری فرهنگ عمومی ایجاد نموده و از این رو دارای نوعی بیان کالبدی (مجسمه‌ها و یادمان‌ها) گونه‌ای بیان معنایی مشترک و یا نقاط مورد علاقه و جذاب برای مردم باشد. از دیگر سو هنرهای عمومی یارای آن را دارند که مجالی برای شکل‌گیری فرایندها و اتفاقاتی (از قبیل جشنواره‌ها و فستیوال‌ها) که سودای بازتاب ارزش‌های اجتماعی مشترک را در سر دارند باشند (Hall & Robertson, 2001). بدین ترتیب می‌توان هنر عمومی را در قالب وقایع، کارهای برجسته و شاهکارها، فعالیت‌ها، هنرهای نمایشی، و هرگونه تظاهر هنر موسیقی و در کل،

تمام فعالیت‌های خلاقانه و پر معنا در فضای عمومی دانست. پس از بررسی موارد یاد شده، در نگاهی کلان می‌توان هنر عمومی را به دو بخش عمده هنرهای متحرک و ثابت تفکیک نمود. هنرهای متحرک شامل نمایش‌های خیابانی، گالری‌های خیابانی، اجرای موسیقی و مجسمه‌های زنده می‌باشد، این دسته از هنر قادر است مردم را به توفقی کوتاه و نظاره به یک هنر تشویق نماید. هنرهای ثابت شامل یادمان‌ها، مجسمه‌ها، میلمان شهری و گرافیتی همچون نقاشی‌های کف و نقاشی‌های دیواری می‌شوند.

به کارگیری گونه‌های متفاوت هنر عمومی در عرصه شهر تأثیرات گوناگونی در فضاهای شهری و کاربران فضاها به جای می‌گذارد. مایلس^{۲۰} این چنین بیان می‌دارد:

(۱) هنر عمومی به مکان شور و احساس می‌بخشد. (۲) بستر ساز شکل‌گیری تعهد در کاربران مکان شده و آنها را با مکان درگیر می‌سازد. (۳) مدلی از کارهای تخیل انگیز ارائه می‌دهد. (۴) به باز زنده سازی شهری یاری می‌رساند (Miles, 1994).

رمسار^{۲۱} معتقد است هنر در فضاهای شهری کاربردهای گوناگونی دارد از جمله: یادآوری خاطرات، بهبود منظر شهری، کمک به احیاء اقتصاد در خلال گردشگری و سرمایه‌گذاری، کمک به احیاء فرهنگی هنری، هویت‌بخشی به جامعه و پاسخگویی به سیاست‌های عمومی ارتقاء کیفیت زندگی شهری (Remesar, 2001).

انجمن برنامه‌ریزی آمریکا نقش هنر عمومی در فضای شهری را این گونه دسته‌بندی نموده است: (۱) به بهبود سیمای شهر و ارتقای رضایتمندی عمومی از فضا می‌انجامد. (۲) تقویت ارزش‌های فرهنگی، حفاظت از تاریخ، میراث فرهنگی و سرمایه‌های طبیعی را مد نظر قرار می‌دهد. (۳) ایجاد کننده کاراکتر اجتماعی و حس مکان است. (۴) تعاملات اجتماعی و مشارکت مردم در فضاهای شهری را ارتقاء می‌بخشد. (۵) حیات اقتصادی جامعه، از طریق به کارگیری استعدادهای سرمایه‌های محلی و ایجاد اشتغال را ارتقاء می‌بخشد.

بر این اساس هنر عمومی را می‌توان نوعی تشریک مساعی به سوی توسعه پایدار دانست، که می‌تواند به اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در یک منطقه شهری کمک کند (APA, 2011).

ازسوی^{۲۲} نیز نقش هنر عمومی در فضای شهری را به صورت زیر برمی‌شمارد: (۱) محیط زیست ساخته شده را اصلاح می‌نماید. (۲) فضاهای شهری شهر را انسانی نموده و به مکان معنایی تازه می‌بخشد، از این رو به خلق فضاهایی راحت و آرامش بخش برای مردم یاری می‌رساند. (۳) بستر ساز گفتگو و بحث‌های اجتماعی است. (۴) به ارتقاء کیفیت محیط زیست و زندگی مردم می‌انجامد. (۵) استفاده از فضاهای شهری شهر را افزایش داده و با حمایت از حس مالکیت

و غرور اجتماعی، وندالیسم را کاهش می‌دهد. ۶) بر توان گردشگری می‌افزاید. ۷) اقتصاد محلی را از طریق اشتغال محلی تقویت می‌نماید. ۸) بر حس ارج و احترام مردم نسبت به یک مکان ویژه می‌افزاید. ۹) کاراکتر ویژه و متفاوتی به توسعه‌های بخش عمومی و خصوصی شهر می‌بخشد (Ozsoy & Bayram, 2007, 10).

با نگاهی گذرا بر مبانی مرتبط با مقوله هنر عمومی و جان مایه فضاهای شهری موفق در ادبیات شهرسازی جهان، می‌توان شاهد برهم‌کنشی گوناگون و فصل مشترکی مشهود میان این دو مقوله بود. این فصل مشترک را می‌توان این‌گونه بیان نمود:

همان‌گونه که گفته شد مهم‌ترین ویژگی هنر عمومی قابل دسترس بودن آن برای عموم است در مقابل یکی از مهم‌ترین شاخص‌های فضای شهری موفق قابلیت دسترسی عموم به فضا است.

مهم‌ترین وظیفه مبلمان شهری در فضای شهری ارتقاء سطح کیفی محیط شهری در جهت پاسخگویی به نیازهای شهروندان است (مرادی، ۱۳۸۶). این عناصر می‌توانند با برطرف کردن نیازهای کالبدی و زیباشناختی استفاده‌کنندگان محیط را انسانی نموده و ارتقاء رضایتمندی افراد از فضا را به همراه داشته باشند، بر این اساس مبلمان شهری دارای دامنه‌ای از کفسازی پیاده رو تا سبدهای گل و نورپردازی می‌باشند و می‌توانند جلوه‌های خاصی به محیط اعطا نمایند. به کارگیری مبلمان شهری با اهداف ذکر شده فضا را در راه دستیابی به دو معیار راحتی و آسایش فضای شهری موفق هدایت می‌نماید.

به هر شیء ساختمانی یا موضوعی که گویای تاریخ برجسته یک جامعه باشد یادمان گفته می‌شود. یادمان‌ها به مکان شخصیت خاص داده حس مکان را ارتقاء می‌دهند، استفاده‌کنندگان را با فضا درگیر می‌نمایند و محلی برای شکل‌گیری اجتماعات ایجاد می‌نمایند، در نتیجه در شکل‌گیری دل‌مشغولی فعال و غیرفعال مؤثر می‌باشند.

بیشترین نمود هنرهای عمومی در شهر مربوط به مجسمه‌هایی است که در مقابل ساختمان‌های اداری میدان‌های شهری و محلی و یا مراکز خرید قرار دارند (Gaie, 2002). استفاده از مجسمه‌ها از زمان رنسانس به عنوان عناصر ایجادکننده مرکزیت در فضای شهری رونق یافت. مجسمه‌ها از عواملی هستند که می‌توانند حس مکان را برای استفاده‌کننده ارتقاء داده و افراد را با محیط درگیر نمایند، همچنین در ایجاد مکانی برای وقوع بحث‌های اجتماعی مؤثر می‌باشند. در نتیجه مجسمه‌ها می‌توانند در فضا دل‌مشغولی فعال و غیرفعال ایجاد نمایند. در حقیقت می‌توان گفت مناظر ایجادشده به واسطه مجسمه‌ها و دیگر انواع هنر عمومی در فضا می‌توانند بستر ساز جذب مردم و شکل‌گیری فعالیت‌های اجتماعی در محیط باشند (Carr, 1990). مجسمه‌ها می‌توانند عامل اتصال کالبدی و بصری فضاهای چندبخشی با یکدیگر شده و

موجب ارتقاء معیار دسترسی در فضاهای شهری باشند. برای ساخت مجسمه‌های زنده افراد خود را به شکل مجسمه در می‌آورند و برای ساعت‌ها به یک حالت و بدون حرکت می‌ایستند و در ازای این کار زیبا از شهروندان و گردشگران مبالغی را دریافت می‌نمایند. این‌گونه خاص هنر مدلی از کارهای تخیل انگیز ارائه می‌دهد و در نتیجه معیار کشف در فضای شهری موفق را که با نو و هیجان‌انگیز بودن فضا به دست می‌آید تقویت می‌نماید. از دیگر سو مجسمه‌های زنده به فضا شور و احساس می‌دهند و می‌توانند عاملی برای شکل‌گیری اجتماعات و همچنین بحث‌های اجتماعی باشند.

اجرای موسیقی و نمایش‌های خیابانی که به صورت آزاد در فضای شهری به استفاده‌کنندگان ارائه می‌شوند، موجب شکل‌گیری اجتماعات و ایجاد مکانی مملو از شور و احساس می‌شوند. در نتیجه فضا به ظرفی پر شده از استفاده‌کنندگان تبدیل می‌شود و در ادامه فعالیت‌ها به مثابه آجرهای اصلی ساختمان فضا شکل می‌گیرند (PPS, 2000).

نمایشگاه‌های خیابانی آخرین نوع هنرهای عمومی می‌باشند، این نمایشگاه‌ها علاوه بر اینکه موجب سرزندگی فضا می‌شوند، ارتقاء حیات اقتصادی جامعه را در پی دارند و می‌توانند تشکیل‌دهنده پایه‌های اقتصادی برای مکان باشند.

بر اساس ویژگی‌های هنرهای عمومی و تأثیراتی که می‌توانند در فضاهای شهری داشته باشند و همچنین معیارهای موفقیت یک فضا می‌توان گفت هر یک از انواع هنرهای عمومی به صورت جداگانه می‌توانند موجبات فراهم شدن یک یا تعدادی از ویژگی‌های فضاهای شهری موفق را فراهم نمایند. در جدول ۱ انواع هنرها و معیارهای موفقیت که می‌توانند در فضاهای شهری ایجاد نمایند آورده شده است.

معرفی و تبیین نمونه موردی پژوهش (میدان نقش جهان)

شاردن^{۳۲}، جهانگرد مشهور فرانسوی میدان نقش جهان را در سفرنامه‌ی خود این‌گونه توصیف کرده است؛ «این میدان یکی از زیباترین میدان‌های جهان است که شکل مربع مستطیل دارد به طول ۴۴۰ قدم و عرض ۱۶۰ قدم، اطراف میدان نهری است که با آجر و آهک سیاه که از سنگ سخت‌تر است ساخته شده است».

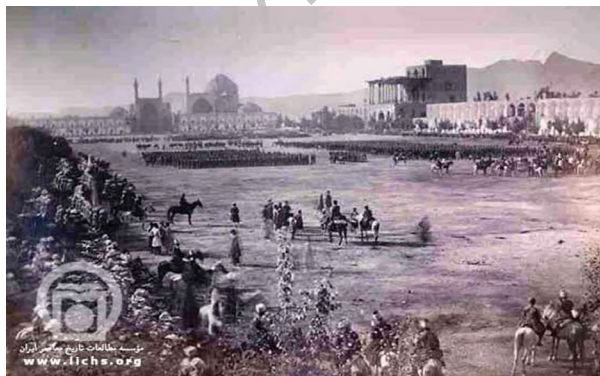
سردر مسجد شاه و سردر بازار شاه که هر کدام دو طرف میدان واقع هستند به شکل نیم‌هلالی است و جلوی هر یک حوضی است به محیط هفتاد پا که اطراف آن از سنگ ساخته شده است و همواره در آنها آب زلال جریان دارد، چه یکی از لذات ساکنان ممالک گرمسیری داشتن آب خنک و سرد است. در اطراف این بناها پایه و منجیق‌هایی از چوب قرار داده اند که روی آنها از پایین تا بالا جای چراغ ساخته شده که در

جدول ۱. ارتباط هنرهای عمومی و معیارهای فضای شهری موفق

معیارهای فضای شهری موفق	هنرهای عمومی
دسترسی، کشف، دل‌مشغولی غیر فعال	گرافیتی (نقاشی‌های دیواری)
راحتی، آسایش، دل‌مشغولی فعال و غیر فعال	مبلان شهری
دسترسی، کشف، دل‌مشغولی فعال و غیر فعال	یادمان
دسترسی، کشف، دل‌مشغولی فعال و غیر فعال	مجسمه‌های ثابت
کشف، دل‌مشغولی فعال و غیر فعال، پایه اقتصادی	مجسمه‌های زنده
دل‌مشغولی فعال و غیر فعال، کاربری و فعالیت، پایه اقتصادی	اجرای موسیقی
دل‌مشغولی فعال و غیر فعال، کاربری و فعالیت، پایه اقتصادی	نمایش‌های خیابانی
دل‌مشغولی فعال، کاربری و فعالیت، پایه اقتصادی	نمایشگاه‌های خیابانی

نگاه می‌کنند که ما به ساعت «استراسبورگ» و «آنورس» نمی‌نگریم و آن را شاهکار قوای محرکه می‌دانند (همان).
در سفر نامه تاورنیه^{۲۴} آمده است؛ در بیشتر اوقات شاه طرف عصر برای دیدن جنگ شیر و خرس و گاو و قوچ و خروس و انواع حیوانات دیگر از قصر خارج می‌شده است. همچنین آمده است معرکه‌گیران بعد از نهار می‌آیند و بساط خود را در میدان پهن می‌کنند و طرف عصر خیمه شب بازان گردد محل چهارگوشی را با پرده می‌گیرند و از میان پرده بسیار نازک دیگر عروسک‌های خود را نشان می‌دهند که سایه‌هایی روی پرده‌اند و هزاران حالت خنده دار پدید می‌آورند. روزهای جمعه به منزله روز بازار است، همه میدان مملو از مردم می‌شود و روستاییان چیزهایی را که در روستا ساخته اند برای فروش به آنجا می‌آورند (تاورنیه، ۱۳۸۳).
در شمال میدان نقش جهان سردر قیصریه و بازار شاهی واقع شده

جشن‌ها و اعیاد روی آنها چراغ گذارده روشن می‌کنند و در هیچ کجای دنیا چنین چراغانی دیده نمی‌شود، چراکه تعداد این چراغ‌ها در حدود ۵۰ هزار عدد است (شاردن، ۱۳۶۲).
شاردن در جای دیگری از سفرنامه خود راجع به عمارت ساعت یا ساعت‌سازی در میدان نقش جهان توضیح داده و چنین می‌نویسد: عمارت ساعت که فعلا مورد توجه نیست به هنگام جلوس شاه عباس دوم برای تفریح و خوش آمد وی ساخته شده است. این عمارت مانند باغچه‌ی کودکان است، این عمارت عبارت است از تعدادی عروسک‌ها و بازوهای و سرها و دست‌هایی که به صورت نقاشی شده روی دیوار نصب و به جای اعضای آنها به کار می‌رود و نیز تعدادی پرندگان و حیوانات چوبی است که با حرکت پاندول ساعت به حرکت آمده و سرساعت به صدا در می‌آیند و آوای مخصوصی از آنها به گوش می‌رسد. ایرانیان به این دستگاه با چنان نظر تحسین و شگفت انگیز

شکل ۱. میدان نقش جهان در اسناد تاریخی
(Source: Rasekhood, 2012)

نورپردازی سردر مسجد و بازار امام(شاه) موجب بالا رفتن کیفیت فضایی شده، همچنین پاسخگوی نیازهای کالبدی استفاده‌کنندگان در شب هنگام می باشد، کارا کتر خاصی برای فضا ایجاد نموده، راحتی و آسایش فضا را به همراه دارد.

اگر عمارت ساعت به عنوان یک المان معرفی شود موجب درگیر شدن افراد با مکان شده، ارتقاء حس مکان را به همراه دارد و دل مشغولی غیرفعال ایجاد می نماید.

نقاشی‌های دیواری در سردر بازار موجب یادآوری خاطرات شده و در تقابل با کاشی کاری سردر مسجد موجب بهبود منظر شهری شده و در ایجاد دل مشغولی غیر فعال مؤثر می باشد.

اجرای موسیقی در میدان به فضا شور و احساس داده و یک فضای کاملا اجتماعی ایجاد می نماید که همه افراد در آن سهیم بوده اند و در همین راستا دل مشغولی فعال و غیر فعال را ارتقاء می دهد. در اشکال ۲، ۳، ۴ و ۵ وضعیت فعلی حضور هنرهای عمومی در میدان نمایش دیده می شود.

تنظیم پرسش نامه

پرسش نامه شامل ۲۸ سؤال بسته می باشد که با هدف سنجش میزان اهمیت دادن یا توجه مردم به هنرهای عمومی در فضا و همچنین ارزیابی این موضوع که از دید کاربران میدان نقش جهان تهیه شده و به دنبال شناسایی این موضوع است که از دیدگاه استفاده کنندگان، بالا بردن کمی و کیفی هنرهای عمومی چقدر می تواند در موفقیت آن مؤثر باشد، در نظر گرفته شده است.

که سقف آن با مقرنس های زیبایی آراسته شده و دیوارهای جبهه شمالی و شرقی و غربی آن صحنه هایی از جنگ های شاه عباس با ازبکان و مجالس بزم اروپاییان به تصویر درآمده است. این نقاشی ها که کار رضا عباسی و شاگردان او می باشد چون در معرض تأثیر عوامل جوی بوده است، به مقدار زیاد کم رنگ شده و در بعضی جاها تصاویر به کلی محو شده اند (شاردن، ۱۳۶۲).

همچنین در دوره صفویه در غرفه های فوقانی طرفین سردر قیصریه دستگاه نقاره استقرار داشته است که همه روزه هنگام طلوع و غروب آفتاب دسته ای از نوازندگان به تقلید از یک سنت باستانی با طبل و دهل و بوق و کرنا و آلات و ادوات و سازهای جنگی دیگر قسمت هایی را می نواختند (همان). در شکل ۱ میدان نقش جهان در اسناد تاریخی و هنرهای موجود در آن قابل مشاهده است.

تلیل وضعیت هنرهای عمومی در میدان نقش جهان

موارد گفته شده گواهی بر ادعای حضور هنرهای عمومی از دیرباز در میدان نقش جهان است. به طور کلی می توان هنرهای عمومی میدان و نوع تأثیری که در موفقیت فضای شهری دارند بر اساس جدول ۱ اینگونه توصیف نمود:

چوگان به عنوان بازی دسته جمعی و حضور کالسکه ها در میدان دل مشغولی فعال و غیر فعال ایجاد نموده است.

آب نماهای (حوض های آب) قرار گرفته در مقابل مسجد شاه و سردر بازار موجب راحتی و آسایش فضا می شوند.

جدول ۲. وضعیت حضور هنرهای عمومی در گذشته و حال میدان نقش جهان

وضعیت حضور هنرهای عمومی در میدان		معیارهای فضای شهری موفق	هنرهای عمومی
گذشته	حال		
☐	☐	دل مشغولی فعال و غیر فعال	بازی های دسته جمعی
☐	☐	راحتی و آسایش، دل مشغولی غیر فعال	آب نما
☐	☐	راحتی و آسایش	نورپردازی
☐	☐	راحتی و آسایش	میلان شهری
☐	☐	دل مشغولی غیر فعال	یادمان (عمارت ساعت)
☐	☐	دل مشغولی غیر فعال	نقاشی های دیواری
☐	☐	دل مشغولی غیر فعال و فعال	اجرای موسیقی
☐	☐	دل مشغولی غیر فعال و فعال	نمایش های خیابانی

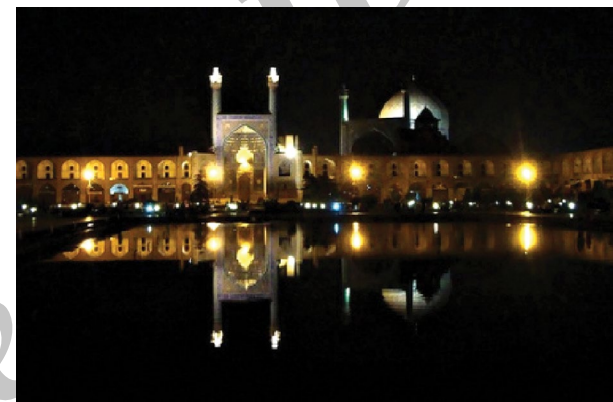
شکل ۳. آب‌نمای مقابل بازار قیصریه

شکل ۲. حضور کالسکه‌ها در میدان نقش جهان

شکل ۵. بدنه تجاری میدان نقش جهان

شکل ۴. نورپردازی میدان نقش جهان

پاسخ سؤال‌ها در جدول ۳ بارگذاری شده و مورد ارزیابی قرار گرفت.

جدول ۳. بارگذاری پاسخ‌ها

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
-----------	------	-------	----	---------

هنگام ارزیابی پاسخ‌ها، برای گزینه خیلی زیاد امتیاز ۵، گزینه زیاد امتیاز ۴، متوسط امتیاز ۳، کم امتیاز ۲ و برای گزینه خیلی کم امتیاز ۱ منظور گردیده‌است.

تخلیل پرسش‌نامه

تعداد ۱۷۵ پرسش‌نامه در میدان نقش جهان و در بین کاربران فضا توزیع گردید و در نهایت پس از بررسی پرسش‌نامه‌های تکمیل شده دریافتی، تعداد ۱۶۰ پرسش‌نامه به طور کامل و قابل قبول پاسخ داده شده بود که در اینجا تحلیل بر روی آنها صورت می‌پذیرد. از مجموع ۱۶۰ نفر جامعه آماری ۵۶٪ افراد را زنان و ۴۴٪ را مردان

ممتوای سؤالات

سؤالات پرسش‌نامه در ۹ بخش دسته‌بندی شده‌اند، در بخش اول سؤالاتی در ارتباط با مشخصات فردی افراد از جمله سن، جنس، محل سکونت افراد و تعداد دفعات حضور در میدان مورد پرسش قرار گرفت.

سؤالاتی که در ۷ بخش ادامه مورد پرسش قرار گرفته است به صورت پنج گزینه ای تنظیم شده‌اند و هدف آنها سنجش تأثیر هنرهای عمومی (متغیرهای مستقل) بر موفقیت فضا (متغیر وابسته) می‌باشد. هنرهای عمومی که اثرات آنها در این رابطه مورد پرسش واقع شده‌اند به شرح زیر می‌باشند: (۱) بازی‌های دسته جمعی، (۲) آب‌نما، (۳) نورپردازی، (۴) میلان شهری، (۵) اجرای موسیقی، (۶) نمایش‌های خیابانی، (۷) نمایشگاه‌های آزاد

از مجموع سؤالات مورد پرسش قرار گرفته تعداد ۲ سؤال نیز به میزان موفقیت میدان نقش جهان از نظر مردم و همچنین تأثیر مجموع هنرها بر کیفیت فضایی میدان نقش جهان از نظر کاربران فضا می‌باشد.

قلمداد نمود.

جدول ۶. نتایج حاصل از گونه نورپردازی

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۱۸٪	۲۸٪	۳۵٪	۱۳٪
۲	۵۷٪	۳۰٪	۷٪	۴٪

همان گونه که در معرفی هنرهای عمومی میدان نقش جهان ذکر شد نورپردازی (چراغانی) از هنرهایی است که از دیرباز در میدان حضور داشته است و در کیفیت فضایی میدان نقش ارزنده‌ای را ایفا می‌نموده است. در این بخش علاقه کاربران فضا به شکل فعلی نورپردازی میدان مورد پرسش قرار گرفته است، نتایج حاصله از پرسش‌نامه حاکی از علاقه مندی متوسط کاربران به این هنر در میدان می‌باشد. با توجه به دومین سؤالی که در زمینه نورپردازی و تأثیر آن در شناسایی میدان مطرح شد، می‌توان گفت بیش از نیمی از کاربران نمود ظاهری نورپردازی را عاملی بسیار مؤثر در شناسایی میدان مطرح نموده اند.

جدول ۷. نتایج حاصل از گونه مبلمان شهری

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۸٪	۷٪	۴۱٪	۳۰٪
۲	۶٪	۴٪	۳۶٪	۳۶٪
۳	۴٪	۱۴٪	۳۷٪	۳۰٪
۴	۳٪	۲٪	۱۸٪	۴۰٪
۵	۳۸٪	۴۳٪	۱۳٪	۲٪
۶	۲۵٪	۱۷٪	۲۶٪	۱۸٪

در پرسش‌نامه مذکور ۶ سؤال به مبلمان شهری اختصاص یافته است، که نتایج آن در جدول ۷ مشهود است. در اولین سؤال میزان توجه کاربران فضا به مبلمان موجود در سطح میدان مورد پرسش قرار گرفت، که نتیجه آن حاکی از عدم جلب توجه مردم از سوی مبلمان شهری است. در دومین پرسش میزان علاقه کاربران فضا به مبلمان موجود بررسی شد که نتیجه آن نشان‌دهنده علاقه کم و متوسط افراد به این عناصر شهری می‌باشد. هدف از طرح سومین

تشکیل داده‌اند. ۲۶٪ افراد حاضر در میدان تجربه حضور در میدان را برای اولین مرتبه کسب می‌نمودند و ۷۴٪ دیگر برای چندمین مرتبه در میدان حضور داشتند.

جدول ۴. نتایج حاصل از گونه بازی‌های همگانی

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۳۱٪	۳۱٪	۲۹٪	۴٪
۲	۴۶٪	۳۳٪	۱۴٪	۴٪
۳	۱۴٪	۱۳٪	۳۰٪	۲۱٪

گونه بازی‌های همگانی در پرسش‌نامه سه سؤال را به خود اختصاص داده است که نتایج حاصل از آن براساس جدول ۴ به شرح زیر می‌باشد. در اولین سؤال میزان تمایل افراد به امکان برقراری بازی‌های همگانی (سنتی) در میدان مورد پرسش قرار گرفت. بر اساس نتایج به‌دست آمده تمایل افراد را می‌توان زیاد قلمداد نمود. حضور کالسکه‌ها در میدان نقش جهان را می‌توان نوعی از بازی همگانی در نظر گرفت، سؤال دوم و سوم نیز به این موضوع اختصاص یافته است که میزان علاقه مردم به کالسکه‌ها در سؤال دوم و تأثیر آنها در حضور افراد در سؤال سوم مورد پرسش قرار گرفته است که بر اساس آمار به‌دست آمده بیشترین میزان علاقه حاضرین به کالسکه‌ها خیلی زیاد می‌باشد، ولیکن نتایج حاصل از پرسش میزان تأثیر کالسکه‌ها در حضور افراد به میزان متوسط می‌باشد.

جدول ۵. نتایج حاصل از گونه آب‌نما

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۲۲٪	۲۰٪	۴۲٪	۱۱٪

با توجه به حضور دیرینه آب‌نما در میدان به عنوان یکی از نمادهای هنر عمومی و عدم امکان حذف یا اضافه نمودن آن به میدان یک سؤال به این‌گونه هنر عمومی اختصاص داده شده است و در آن میزان علاقه افراد مورد پرسش قرار گرفته است، بر این اساس و با توجه به کالبد میدان و حضور دیگر عناصر مهم در میدان توجه و علاقه افراد به آب‌نما را می‌توان متوسط

نمایش‌های خیابانی آمده است (سؤال یک). امکان اجرای مراسم خاص همچون عزاداری و همچنین جشن‌ها در میدان بسیار مورد توجه کاربران قرار گرفت. کاربران همچنین علاقه‌مند به برقراری نمایش‌های عمومی در روزها و ساعات خاص در میدان بوده‌اند. (سؤال ۲)

جدول ۱۰. نتایج حاصل از گونه نمایشگاه‌های آزاد

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
نمایشگاه‌های آزاد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۴۱/۱٪	۳۵٪	۱۸/۳٪	۵٪
۲	۳۸٪	۳۴٪	۱۶/۶٪	۲/۴٪
۳	۲۸/۲٪	۳۱/۱٪	۳۱/۱٪	۵/۱٪

جدول ۱۰ نتایج سؤالات مطرح شده بر اساس گونه برگزاری نمایشگاه‌های آزاد آمده است. در اولین سؤال میزان علاقه افراد به برگزاری نمایشگاه‌های صنایع‌دستی در میدان مورد پرسش قرار گرفت که نتایج آن حاکی از علاقه زیاد مردم به این موضوع است. در سؤال دوم برگزاری نمایشگاه‌های از صنایع تولید شده در میدان پیشنهاد گردید، علاقه افراد به این نمایشگاه را نیز می‌توان زیاد قلمداد نمود. در آخرین سؤال برقراری کارگاه‌های صنایع دستی در میدان پیشنهاد شد، پاسخ‌ها حاکی از علاقه متوسط و زیاد افراد به برقراری چنین کارگاهی در میدان می‌باشد.

جدول ۱۱. نتایج حاصل از گونه موفقیت فضای شهری

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
موفقیت فضا	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۲۶/۶٪	۴۰/۶٪	۲۸/۹٪	۰
۲	۲۷/۲٪	۴۷/۱۸٪	۲۵٪	۰

در آخرین قسمت پرسش‌نامه نظر کاربران در ارتباط با موفقیت فضا مورد پرسش قرار گرفت نتایج آن برجسب جدول ۱۱ به قرار زیر می‌باشد. از نظر کاربران این میدان در مقایسه با دیگر فضاهای شهری با موفقیت بیشتری عمل می‌نماید. همچنین از نظر کاربران به‌کارگیری انواع هنرهای مورد پرسش قرار گرفته می‌تواند در بهبود

سؤال بررسی نظم قرارگیری مبلمان از نظر کاربران بوده است، از نظر کاربران قرارگیری مبلمان دارای نظم خاصی نمی‌باشد. ایجاد یا عدم ایجاد محدودیت حرکتی از سوی مبلمان دیگر سؤال مطرح شده در این بخش می‌باشد که با توجه به قرارگیری مبلمان شهری در کنار مسیرها این محدودیت از نظر کاربران کم می‌باشد. در ادامه نظر کاربران در ارتباط با تغییر شکل مبلمان و شکل‌گیری آن تحت تأثیر محیط مورد پرسش قرار گرفت، ایده تغییر شکل مبلمان مورد توجه افراد قرار گرفت. در آخرین پرسش این بخش از مردم پرسیده شد، آیا تغییر شکل مبلمان می‌تواند عاملی برای حضور بیشتر شما باشد؟ پاسخ افراد به این پرسش بسیار پراکنده بود و می‌توان آن را تقریباً زیاد در نظر گرفت.

جدول ۸. نتایج حاصل از گونه اجرای موسیقی

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
اجرای موسیقی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۷۰/۶٪	۱۸/۹٪	۴/۴٪	۳/۳٪
۲	۶۵٪	۱۴/۴٪	۱۲/۱۸٪	۳/۹٪

اجرای موسیقی از بهترین نموده‌های هنر عمومی می‌باشد، این هنر از دیرباز در میدان نقش جهان حضور داشته است بر اساس جدول ۸ می‌توان نتایج پرسش‌نامه را این‌گونه بیان نمود، بر اساس سؤال اول کاربران به میزان زیادی علاقه به اجرای موسیقی به‌صورت آزاد در میدان دارند. با توجه به هویت مذهبی میدان در سؤال دوم پرسیده شد آیا دوست دارید صدای اذان در میدان به‌صورت ویژه به جای پخش از سیستم‌های صوتی مغازه‌ها در محوطه میدان با کیفیت مناسب پخش شود؟ نتایج به‌دست آمده از پرسش‌نامه نشان‌دهنده علاقه بسیار زیاد کاربران به این موضوع می‌باشد.

جدول ۹. نتایج حاصل از گونه نمایش‌های خیابانی

گونه	میزان			
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
نمایش‌های خیابانی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
۱	۲۶/۱٪	۴۲/۱۸٪	۱۶/۶٪	۲/۱۸٪
۲	۵۵٪	۲۷/۲٪	۱۰٪	۶/۷٪

در جدول ۹ نتایج به‌دست آمده از نظر کاربران در ارتباط با اجرای

جدول ۱۲. جدول همبستگی

متغیرهای مستقل	هنرهای عمومی	بازی‌های همگانی	آینما	نورپردازی	مبلان شهری	اجرای موسیقی	نمایش‌های خیابانی	نمایشگاه‌های آزاد
متغیر وابسته	موفقیت فضای شهری							
		۰/۱۰۸	۰/۶۲۷	۰/۵۱۳	۰/۶۲۷	۰/۵۳۳	۰/۲۲۷	۰/۴۸۱
		۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
		۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰

کیفیت فضایی میدان مؤثر باشد.

در ادامه برای بررسی سؤالات پژوهش و درک روابط میان متغیرهای وابسته و مستقل از آزمون همبستگی استفاده شد به این ترتیب که رابطه هر دسته از سؤالات مطرح شده در پرسش‌نامه به عنوان متغیر مستقل با شاخص موفقیت به عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفته است. نتیجه حاصل از این آزمون در جدول ۱۲ ذکر شده است. بر اساس ضرایب همبستگی می‌توان گفت با اطمینان ۰/۹۵ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین متغیرها وجود دارد. مقدار رابطه‌های ذکر شده دلالت بر همبستگی ضعیف و معکوس بین متغیرهای نمایش‌های خیابانی و بازی‌های دسته جمعی با موفقیت فضای شهری می‌باشد. می‌توان بیان نمود بین متغیرهای نمایشگاه‌های آزاد، و اجرای موسیقی با موفقیت فضای شهری یک همبستگی متوسط و در بین متغیرهای آب‌نما و مبلان شهری و نورپردازی یک همبستگی قوی مشاهده می‌شود.

نتیجه‌گیری

از ابتدای این نوشتار میدان نقش جهان به عنوان یک فضای شهری موفق معرفی شد و هدف بررسی میزان تأثیر هنرهای عمومی در موفقیت این فضا بوده است، میزان این تأثیر نیز با استفاده از تحلیل همبستگی به دست آمد و دیده شد که این هنرها در موفقیت فضا مؤثر می‌باشند.

با توجه جداول ۱ و ۲، اطلاعات به دست آمده از نتایج پرسش‌نامه و تحلیل همبستگی در این بخش راهکارهایی در راستای بهره‌گیری از هنرهای عمومی در بالا بردن میزان موفقیت میدان نقش جهان ارائه می‌شود.

می‌توان با ارائه انواعی از بازی‌های همگانی که در گذشته در میدان حضور داشته‌اند افراد را تشویق به حضور بیشتر در میدان نمود، با توجه به تقسیم‌بندی فضای سبز داخل میدان امکان برقراری بازی‌هایی مانند چوگان وجود ندارد ولی می‌توان دیگر انواع بازی‌ها را در این

فضا انجام داد. همچنین می‌توان با ساماندهی محل حضور کالسکه‌ها در میدان گامی در جهت ارتقاء هویت میدان برداشت. مبلان شهری که در حال حاضر در میدان به کار گرفته شده است از کیفیت پایینی برخوردار می‌باشد که نتیجه آن عدم استفاده کاربران از آنها می‌باشد. محل قرارگیری مبلان محدودیت حرکتی برای عابران به وجود نمی‌آورد. در این زمینه می‌توان با تغییر شکل مبلان با توجه به کالبد میدان و طراحی آنها به صورت ویژه علاوه بر بالا بردن کیفیت این عناصر، میزان به کارگیری آنها را در میدان افزایش داد. نقاشی‌های دیواری که در حال حاضر در سردر قیصریه دیده می‌شود، در حال نابودی هستند که باید گامی در جهت بازسازی و نگهداری آنها برداشته شود.

میدان نقش جهان دارای قابلیت مناسبی برای اجرای موسیقی به صورت آزاد در فضا می‌باشد. این موسیقی می‌تواند با توجه به هویت فرهنگی مذهبی میدان به صورت پخش ویژه اذان در ساعات مقرر باشد. همچنین می‌توان تمهیداتی برای اجرای موسیقی‌های سنتی در میدان اندیشید.

همان‌گونه که گفته شد اجرای نمایش‌های خیابانی از دیرباز در میدان وجود داشته است این نمایش‌ها می‌تواند به صورت اجرای برنامه‌های خاص باشد؛ از جمله اجرای جشن‌های ویژه و یا مراسم عزاداری و اجرای تعزیه که دارای ریشه فرهنگی مذهبی است.

با توجه به تولید صنایع دستی در میدان می‌توان نمایشگاه‌هایی با سازه‌های سبک در میدان به صورت موقت در میدان ایجاد نمود که در آن هنرمندان بتوانند به صورت آزاد هنرها و محصولات خود را در معرض نمایش عموم قرار دهند.

در نهایت می‌توان گفت با بالا بردن کیفیت و کمیت هنرهای عمومی در میدان می‌توان فضای میدان نقش جهان را به عنوان یک فضای موفق در هرچه موفق‌تر شدن یاری رساند. همان‌گونه که در مقاله عنوان گردید حضور بسیاری از هنرهای عمومی در تاریخچه میدان نقش جهان وجود دارد اما در حال حاضر کم رنگ شده‌ای از بین رفته‌اند نتایج این بررسی حاکی از آن است رونق دوباره آنها خواسته

اغلب استفاده‌کنندگان میدان نقش جهان می‌باشد.

پی‌نوشت‌ها

- 1.Public art
- 2.Popular art (pop art)
- 3.Richard Hamilton
- 4.John McHale
- 5.Gehl
- 6.Montgomery
- 7.Carr
- 8.Comfort
- 9.Relaxation
- 10.Passive engagement with the environment
- 11.Active engagement with the environment
- 12.Discovery
- 13.Project of Public Space
- 14.Access
- 15.Comfort and image
- 16.Uses and activities
- 17.Sociability
- 18.Paumier
- 19.Jacobs
- 20.Miles
- 21.Remesar
- 22.Ozsoy
- 23.Jean Chardein
- 24.Tavernier

فهرست مراجع

۱. پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۶). *سیر اندیشه‌ها در شهرسازی جلد ۲*. تهران: عمران شهرهای جدید.
۲. تاورنیه، ژان باتیست. (۱۳۸۳). *سفرنامه تاورنیه*. (حمید ارباب شیرانی، مترجم). تهران: نیلوفر.
۳. شاردن، ژان. (۱۳۶۲). *سفرنامه*. (علی دهباشی، مصحح). تهران: نگاه.
۴. خستو، مریم؛ و سعیدی رضوانی، نوید. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم "مرکز

خرید". هویت شهر، ۶۳-۷۴.

۵. کاشانی، جو خشایار. (۱۳۸۹). *بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای*

عمومی شهری. هویت شهر. ۶، ۹۵ - ۱۰۶.

۶. کرمونا، متیو؛ هیت، تیم؛ و تراک، تیسدل استیون. (۱۳۸۸). *مکان‌های*

عمومی فضای شهری. (فریبا قرایی و مهشید شکوهی و زهرا اهری و اسماعیل صالحی، مترجمان). تهران: دانشگاه هنر (نشر اثر اصلی ۲۰۰۳).

۷. گل، یان. (۱۳۸۷). *زندگی در فضای میان ساختمان‌ها*. (شیمما شصتی،

مترجم). تهران: جهاد دانشگاهی (نشر اثر اصلی ۱۹۷۱).

۸. مرادی، سلمان. (۱۳۸۶). *هنر عمومی و تلفیق آن با فضای شهری*. باغ

نظر، ۸۱ - ۹۰.

9.APA (2011). *The role of the arts and culture in planning practice*. New York: Briefing papers

10.Carr, sttephen. (1990). *Public Space*. London. Cambridge university press

11. Gaie ,stefan . (2002). *Dilemmas of public art strolling around Richard Serra,s tilted arc*. New York : University of Oradea

12.Hall, Tim & Robertson, Iain .(2001) .Public art and urban regeneration:adocacy•claims and critical debates. *Landscape Research* .26, 5-26.

13.Miles, malcolm. (1994). *Art in public space*. Winchester : school of art.

14.Ozsoy• A., & Bayram•B. (2007). The role of public art for improving the quality of public space in the residential environment. International conference about sustainable urban areas. 25-28 June. Rotterdam. 13

15.Pop art portraits. (2007). Retrieved March, 2007, from http://www.npg.org.uk/popart/popart_home.htm

16. Project for Public Spaces and Metropolitan Planning Council (PPS). (2000). *A Guide to Neighborhood Placemaking in Chicago*. Chicago: ptoject for public space

17.Remesar ,A (Ed) .(2001) . *Urban Regeneration A challenge for public Art*. Barcelona.: university of Barcelona

18.Rasekhood (2012). Retrieved May,2012, from <http://www.rasekhood.net>